

RAZVOJNO
IZOBRAŽEVALNI
CENTER NOVO MESTO

Проект: Ранни бракове – култура или злоупотреба?
(JUST/2013/DAP/AG/5556)

Водещ партньор на проекта: Народен университет на Косевје (SI)

Партньори по проекта: Образователен център Ново место (SI),
Център за междуетнически диалог и толерантност
Амалипе (BG),
FormAzione Co&So Network – Consorzio scs (IT)

ПРЕВАНТИВНА ПРОГРАМА РАЗПОЗНАВАНЕ НА НАСИЛИЕТО

FormAzione Co&So Network – Consorzio scs,
Септември, 2015 г.

„Настоящата публикация е разработена с финансовата подкрепа на програмата «Дафне» на Европейския съюз. Партньорите по проект JUST / 2013 / DAP / AG / 5556 носят изключителна отговорност за съдържанието на публикацията и същата по никакъв начин не може да се приема като отразяваща възгледите на Европейската комисия.“

С подкрепата на програмата „Дафне“
на Европейския съюз

Съдържание

Въведение.....	2
1. Заглавие на програмата.....	2
2. Предназначение	2
3. Цели (на програмата)	2
4. Участници	2
5. Организация на програмата.....	2
6. Продължителност.....	2
7. Методи на преподаване и форми на работа.....	2
8. Учебна програма	2
Приложение 1: Учебен материал: „Превантивна програма – РАЗПОЗНАВАНЕ НА НАСИЛИЕТО“	5
Приложение 2: ТЕОРЕТИЧЕСКА ОСНОВА ЗА УЧИТЕЛИ - „Превантивна програма – РАЗПОЗНАВАНЕ НА НАСИЛИЕТО“	7

ВЪВЕДЕНИЕ

В рамките на обсега на проекта "Ранни бракове – култура или злоупотреба" (JUST / 2013 / DAP / AG / 5556), осъществяван с финансовата подкрепа на програма Дафне на Европейския съюз, превантивните програми ще бъдат въведени в училищата като основна мярка. Пет работни срещи ще разглеждат проблемите, свързани с ранните бракове, с цел информиране на децата и повишаване на тяхното самоуважение. Образованието е най-важният път към самоутвърждаването и уважението.

275 милиона души в цял свят са били свидетели на случаи на домашно насилие, често самите те са ставали жертви на насилие. Злоупотребата с деца, както физическа, така и психическа, е все по-често явление, въпреки че остава до голяма степен скрита и невидима за повечето хора. С цел борба с насилието и малтретирането, от жизнено важно значение е вземането на превантивни мерки с участието на цялата образователна общност, по-специално на тези, които се занимават с деца и юноши. Главно родителите и учителите.

Жестоко поведение има в митовете и приказките, разказващи за злоупотреба и насилие спрямо деца, затова работната среща протича чрез прочитане на няколко разказа и/ или приказки, които са познати средства на учениците.

1. ЗАГЛАВИЕ НА ПРОГРАМАТА

Превантивна програма – Разпознаване на насилието

2. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ

Лошото отношение и злоупотребата с деца не са само явления от настоящето, но и от древността, които, игнорирани, ако не и толерирани и оправдавани за дълго време, са признати от научната литература през 70-те години на XX век със своята пълнота и тежест на последствията. Признаването на насилието спрямо малолетни и непълнолетни лица, научноизследователските инструменти и ефективни средства за борба с него представят един напреднал етап от пътя, водещ модерните общества към зряла и отговорна закрила на децата.

3. ЦЕЛИ (НА ПРОГРАМАТА)

- Познаване и разпознаване на различните форми на насилие
- Укрепване на самочувствието и самосъзнанието
- Познаване на опасностите
- Развиване на способности за противопоставяне и избор
- Улесняване на комуникацията
- Създаване на положителна връзка между доверието и защитата

4. УЧАСТНИЦИ

Тези работни срещи са предназначени за учениците от от 9 до 13-годишна възраст. С цел по-добър ефект от обучението трябва да участва не повече от един клас.

5. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ПРОГРАМАТА

Програмата се осъществява от преподавател с опит в областта на културното посредничество и, по-специално, на ромската култура.

За програмата е необходима достатъчно голяма класна стая за 20/30 слушатели, с U-образно разположение на столовете, оборудвана с компютър и LCD проектор.

6. ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ

2 учебни часа

7. МЕТОДИ НА ПРЕПОДАВАНЕ И ФОРМИ НА РАБОТА

Лекторите използват следните методи на преподаване:

- Четене на повествователни текстове/ приказки
- Индивидуална работа
- Презентация на преподавателя пред класа
- Групова работа, групова дискусия

Лекторите използват и други методи и форми на работа, даващи възможност на децата да участват колкото е възможно най-активно в занятията.

8. УЧЕБНА ПРОГРАМА

Превантивната програма се провежда под формата на работни срещи. За точното представяне на занятията на работната среща, моля вижте учебния материал в Приложението.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: УЧЕБЕН МАТЕРИАЛ: „ПРЕВАНТИВНА ПРОГРАМА – РАЗПОЗНАВАНЕ НА НАСИЛИЕТО“

Занятие 1: ПРЕЖИВЯВАНИЯ И СТРАХОВЕ

Цел: разсъждения върху собствено преживяване и/ или страх от насилие.

Време: 30 минути

Материали: карти „Ранен брак“ и черно-бели фотокопия на картите

Методи: индивидуална работа, презентация на преподавателя пред класа

Умения: активно слушане, въображение, рисуване

Процедура:

1. Преподавателят донася в клас 6-те карти за тази работна среща и черно-бели фотокопия на всяка карта.
2. Преподавателят показва 6-те карти на класа и кани всяко дете от класа да вземе по едно черно-бяло фотокопие на една от картите, които му/ ѝ напомня за някои ситуации, които са преживели или от които се страхуват.
3. Децата разполагат с 10 минути, за да оцветят или завършват образа, който са избрали, с повече детайли (те могат да използват цветовете за представяне на различни емоции). Преподавателят трябва да подчертае, че това занятие служи само за размисъл върху значението на насилието и не е необходимо децата да показват рисунките си.
4. Преподавателят показва отново 6-те карти и обяснява какъв вид насилие представят.

Занятие 2: КАК ДА РАЗПОЗНАЕМ ФОРМИТЕ НА НАСИЛИЕ

Цели: В много случаи децата спомагат ежедневно за насилственото поведение, без да го осъзнават (например филми, спорт, отношения със собствените съученици, и т.н.). Основната цел на това занятие е разпознаването на основните форми на насилие.

Време: 30 минути

Материал: отпечатани образи, взети от популярни разкази/ приказки, блу-так (или нещо, което да придържа образите към дъската), черна дъска, маркер.

Метод: групова работа, групова дискусия

Умения: работа в екип, говорене, писане, активно слушане

Процедура:

1. Преподавателят избира един пример от известна приказка, която всяко дете знае, например приказка на Ханс Кристиан Андерсен (*Малката кибритопродавачка*), Братя Грим (*Снежанка*) или Карло Колоди (*Пиноккио*) и донася в клас няколко картинки, изтеглени от интернет, представящи определени характерни моменти от тези приказки. Преподавателят поставя образите на черната дъска и отново пресъздава цялата история заедно с класа за 10 минути.
2. Преподавателят разделя класа на 3 групи и моли всяка група да отговори на следните въпроси за 10 минути:
 - Открийте насилието в тази история.
 - Определете какъв вид насилие е това.
 - Можете ли дадете други примери от други истории, които са популярни сред Вашата група и в които има насилствено поведение?
3. След това преподавателят моли всяка група да сподели своите отговори с класа и да напише на дъската различните наблюдавани форми на насилие. Преподавателят може да насочва учениците, в случай че те не са забелязали някои форми на насилие, и да ги накара да разсъждават върху тях.

Занятие 3: КАК ДА РАЗПОЗНАЕМ РИСКОВИТЕ СИТУАЦИИ

Цели: Целта на това занятие е да въведе темата за сексуалното насилие и да разпознае рисковите ситуации, както и да развие уменията на учениците в избора на реакция.

Време: 30 минути

Материал: 4 отделни викторини, разпределени между 4-те групи.

Методи: групова работа

Умения: комуникация, емпатия, критично мислене

Процедура:

1. Преподавателят разделя класа на 4 групи и дава на всяка група викторина с 3 опции (вижте в прикачения файл „Занятие 5_Викторина“). Темата на тези викторини е сексуалното насилие и рисковите ситуации. Всяка група има 10 минути, за да обсъди и да избере коя би била най-добрата опция.
2. След 10 минути преподавателят кани всяка група поотделно да представи своята ситуация и решение пред целия клас, молейки ги да мотивират своя избор. Преподавателят трябва да вземе под внимание всеки възможен отговор и да

размишлява с целия клас относно това какво би било правилното поведение в илюстрираната ситуация и какви са рисковете при другите опции.

Приложение 2: ТЕОРЕТИЧЕСКА ОСНОВА ЗА УЧИТЕЛИ – „ПРЕВАНТИВНА ПРОГРАМА – РАЗПОЗНАВАНЕ НА НАСИЛИЕТО“

Злоупотребата с деца, както физическа, така и психическа, е все по-често явление, въпреки че остава до голяма степен скрита и невидима за повечето хора. С цел борба с насилието и малтретирането, от жизнено важно значение е вземането на превантивни мерки с участието на цялата образователна общност, по-специално на тези, които се занимават с деца и юноши. Главно родителите и учителите.

Всяка форма на насилие срещу непълнолетни представлява обръкваща атака, която дестабилизира развиващата се личност и причинява вреди на процеса на растеж на индивида в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план: малтретирането на детето най-вече нарушава неговата/ нейната психика. Лошото отношение и/ или злоупотреба унищожават способността на детето-жертва да придаде положителен смисъл на своите преживявания, самочувствие и положително усещане за самостоятелност.

За тези деца агресивността вероятно ще се превърне в единственото средство за комуникация и, пораствайки, те ще смятат този модел за нормален.

275 милиона души в цял свят са били свидетели на случаи на домашно насилие, често самите те са ставали жертви на насилие.

Няма страна, която може да се разглежда като свободна от всичко това, дори и Италия, където явленията на насилие спрямо деца са необуздани и в различни проявления.

В международен план е направено много по отношение на признаването и изграждане на регулаторна рамка, благоприятстваща закрилата на детето.

Лошото отношение и злоупотребата с деца не са само явления от настоящето, но и от древността, които, игнорирани, ако не и толерирани и оправдавани за дълго време, са признати от научната литература през 70-те години на XX век със своята пълнота и тежест на последствията. Признаването на насилието спрямо малолетни и непълнолетни лица, научноизследователските инструменти и ефективни средства за борба с него представят един напреднал етап от пътя, водещ модерните общества към зряла и отговорна закрила на децата.

В наши дни, в изследванията, проведени в областта на злоупотребата с деца, терминът *Нежеланите преживявания в детството* (НПД) се използва все по-често. Този термин включва злоупотребата, претърпяна в пряка форма (сексуална злоупотреба, физическа и емоционална злоупотреба, липса на грижи) и непряка форма (злоупотреба, която прави семейния контекст неадекватен): алкохолизъм или пристрастяване към наркотици на родителите, психични заболявания и, преди всичко, наблюдавано насилие, а именно въвличането на деца в насилствени действия спрямо емоционално значими лица.

Терминът „злоупотреба“ се отнася до ВСИЧКИ форми на насилие, упражнявани над дете, в най-широкия смисъл на думата: от небрежност, изоставяне, малтретиране до най-разнообразни проявления и форми на психологическо, физическо, сексуално насилие, извършвани от тези, които трябва да закрилят и обичат детето, от лицето, на което детето се доверява най-много и с когото то е напълно беззащитно.

Следователно, злоупотребата не е задължително да касае сексуалността на детето, а точно обратното: злоупотребата се отнася до всяка форма на насилие, на която едно дете може да е жертва, причинена от всеки, който има власт над него.

Всички тези обществени места, в които детето расте и открива света около себе си като дом, семейство, училище твърде често губят своята защитна роля и понякога се превръщат в места на насилие и злоупотреба.

Всяка форма на малтретиране на деца извиква темата за правата на човека и засяга общественото здраве: тя не касае само до закрилата на непълнолетните лица. Важно е да се отчетат сериозните последици, които, както в краткосрочен, така и в дългосрочен план, насилието спрямо деца **ВИНАГИ има върху своите жертви, както и върху семействата и общността**, от гледна точка на физическото и психическото здраве, психологическото и социалното развитие, както и равните възможности на всички участващи, да не говорим и за високите социални и икономически разходи на обществото като цяло.

Малтретирането на децата на физическо и емоционално ниво е било и все още е предмет на научно и социално внимание, което позволява от една страна да се изяснят свързаните с него аспекти, характеристики и динамика, и, от друга, да се определи най-добрият възможен подход.

Физическо насилие

Терминът „физическо насилие“ се отнася до ситуация, в която родителите или хората, които се грижат за детето, извършват и/ или допускат други да извършват физически вредни действия върху непълнолетното (те). Резултатът е физическа травма поради физическо насилие, малтретиране, телесно наказание или сериозни заплахи за физическата неприкосновеност и живота, като например умишлено отравяне, задушаване, убийства и обредни практики.

Физическата злоупотреба се определя от наличието на физическа травма поради физически атаки, малтретиране, телесно наказание или сериозни заплахи за физическата неприкосновеност и живота.

Психологическо насилие

Всички онези ситуации, при които момче/ момиче биват унижавани, неоченявани, омаловажавани или им е причиняван страх за момента или за по-дълъг период. То се характеризира с емоционална връзка с неподходящ и вреден психологически натиск, емоционално изнудване, безразличие и отхвърляне.

Психическият тормоз се отнася до емоционалната връзка, характеризираща се с повтарящ се и непрекъснат психологически натиск, емоционално изнудване, безразличие, отричане, очерняне и неоченяване, което вреди или подтиска развитието на основни познавателни и емоционални умения, като например интелигентност, внимание, възприятие, памет.

Пренебрегване и свръхгрижа за децата

Нехайство - недостатъчни грижи (липса на грижи за детето или провали във важни фази от процеса на израстване).

Изопачено лечение - (изопаченото лечение се дължи на анахроничното възприемане на детето или от образа на различно или идеално дете).

Свръхгрижа – прекалена медицинска грижа – синдром на Мюнхаузен чрез заместник, при който на детето се внушава призрака на хронично заболяване, обикновено от страна на майката, която подлага детето на изследвания, лечение и дори ненужна операция. Това е сериозна форма на злоупотреба, при която за детето има вероятност физическо и психическо увреждане, понякога на цената на собствения му живот.

Емоционална и вербална злоупотреба

Емоционалната злоупотреба се проявява в унижителни думи и изрази, които засягат чувствата на детето, което, без подкрепа, ще направи това, което му е казано.

В действителност, емоционалната злоупотреба е причината за сериозни **еволюционни щети**, тъй като тя засяга структурирането на чувството за собственото аз, води до усещане за вътрешно обезценяване, до усещането, че детето не заслужава да бъде уважавано и обичано, уврежда нервната система, интелектуалното и емоционалното функциониране и създава предпоставки за състояние на голяма уязвимост. Способността да оформя смислени мнения за собственото аз, другите, околната среда и бъдещето се основава на ученето по време на детството.

Сексуално насилие

Сексуалната злоупотреба се определя като въвличане на дете в сексуални действия с или без физически контакт, за които то не може да даде доброволно съгласие поради своята възраст и известността на насилника, тя може да бъде сексуална експлоатация на дете или юноша, детска проституция и детска порнография.

Наблюдавано насилие

Наблюдавано насилие вътре в семейството е всяка форма на малтретиране чрез актове от физическо, словесно, психологическо, сексуално и икономическо естество върху значими други (възрастни или непълнолетни), на които детето е станало свидетел.

Детето може да го преживее директно (когато се случи в неговото/ нейното поле на възприятие), индиректно (когато детето знае за насилието) и/ или да възприеме неговите последици. В тази категория са включени и случаите на наблюдавано насилие от страна на непълнолетни спрямо други непълнолетни и/ или други членове на семейството, изоставяне и злоупотреба с домашни любимци.

Характеристики на наблюдаваното насилие:

- Това е форма на малтретиране, чието откриване изисква признаването на директно вътрешно за семейството насилие: домашно насилие;
- Това е форма на първично малтретиране, както и други форми на насилие (физическо, сексуално, психологическо);

- Това е форма на насилие, която може да доведе до последици в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план върху психическото и физическото здраве на децата;
- То е признато като рисков фактор за други форми на злоупотреба и насилие (представлява един от рисковите фактори за предаване на насилието между поколенията).

Психически тормоз

Тормозът е акт на арогантност, повтаряща се във времето, произтичаща от по-силен човек спрямо по-слаб, който не може да се защити сам. В основата на най-доминиращото поведение стои злоупотребата с власт и желанието за сплашване и доминиране над другия.

При децата и младите хора е важно е да се насърчава осведомеността по въпросите, свързани с тормоза, за да се насърчи развитието на поведение и реакции, основаващи се на сътрудничество и съпричастност. За да се улесни груповото преживяване в класната стая, където всяко дете/ тийнейджър може да се радва на положителни взаимоотношения със своите връстници, учителите трябва да моделират всяка дейност в съответствие с потребностите на специфичните учебни ситуации, използвайки различни форми на изразяване като ключови канали за насърчаване на познанието за себе си и другите, както и изразяването на лични емоционални преживявания. Учителите могат да използват аудиовизуални материали, методика за групова работа, графични дейности, възможности за дискусии, за постигане на следните цели:

- Усвояване на умения за разпознаване на емоциите и разбиране на тяхната комуникативна стойност
- Насърчаване на разбирането за значимостта при емпатията
- Дефиниране и разпознаване на тормоза и неговите различни форми
- Анализирание на ролите и поведението на хулиганите, жертвите и наблюдателите.
- Насърчаване на информираността за емоционалните преживявания на деца и млади хора, участници в случаи на тормоз
- Развитие на капацитета при децата и младите хора за намиране на възможни решения на проблема.

Децата и юношите, претърпели злоупотреба, са объркани по отношение на това как виждат и възприемат себе си и другите, те не могат да изобличат насилието, защото са емоционално обвързани с добрата страна у техните насилници. Детето съхранява в своя ум тази добра страна и се вкопчава в нея, за да оцелее, отричайки болезнените преживявания и собственото си страдание. Детето изтрива възприятието си за болезнени чувства, защото е принудено да живее с родителите, които са гарант за оцеляването му; то е като заложник при хора, които му вредят и го въвличат в патологични ситуации.

Всяко преживяване на злоупотреба може да доведе до пристрастни тълкувания в жертвата, за да се запази връзката със насилника, особено ако последният е родител, така детето в крайна сметка ще обвинява други хора за инцидента или дори себе си.

Злоупотребата с деца и юноши е социален и здравен проблем. Следователно, обществото и институциите трябва да работят с все по-голяма отговорност за защита на децата, жертви на насилие и пренебрегване, както и за предотвратяване на малтретирането.

Лошото отношение и насилието спрямо децата са съществували винаги, без дори хората да знаят за това, но напоследък осведомеността е по-голяма благодарение на разработки на социално и политическо ниво.

Агресивното поведение присъства в митовете и приказките, разказващи за злоупотреба и насилието спрямо деца.

Отвъд самата история, образователната цел на приказките, както е казал Джани Родари, е да отвори съзнанието на децата, изпълнявайки по този начин предназначението си да обучава. **„Приказките съдържат хиляди възможности.“**

От Езоп, гръцкия баснописец, за когото се смята, че е живял през 7-ми век преди новата ера, до Ханс Кристиан Андерсен с *Малката кибритопродавачка* и *Храбрият оловен войник* и Братя Грим със *Снежанка и седемте джуджета* и *Палечко*, и накрая *Пинокио* – приказките винаги са били важна част от живота на всички деца.

Приказките на Братя Грим са пълни с насилие. Двамата братя немци не пишели своите приказки, а по-скоро ги събирали акуратно по градове и села, където им били предавани устно. С течение на годините и от уста на уста тези легенди, станали след това приказки, били адаптирани за разказване на деца край камината в студените немски зимни вечери.

Други примери включват кралицата мащеха, която заповядва на „доверен“ ловец да убие осиротялата Снежанка, защото е много по-красива от нея, или *Хензел и Гретел* или *Палечко*, изоставени от родителите си и в риск да бъдат изядени от гигантски великани като в *Джак и бобеното зърно*.

Нека не мислим за *Малката кибритопродавачка*, която умира от глад и студ в навечерието на Нова година, опитвайки се да се стопли с кибритени клечки.

Пиноккио се превръща в дете от парче дърво, но преминава през много приключения и преживява всички грешки на хората, от лукавството на крадливата лисица и детската експлоатация на гълтача на огън, до поробването на магарета - деца, които играят билиард и пушат пури... Всички принцеси в приказките са сираци, изпаднали в немилост, с доведени сестри и мащехи, и постоянно рискуващи живота си, виж *Пепеляшка*, *Красавицата и Звяра*, *Малката русалка*.

Целта на всички тези приказки е от морално-дидактическо естество, следователно техният сюжет не приключва с разказа на историята, а по-скоро акцентира върху етичното послание.

БИБЛИОГРАФИЯ/ ИЗТОЧНИЦИ:

A.Pellai: *Le scarpe verdi d'invidia. Una storia per dare un calcio al bullismo.* (Erickson, 2010)

Антоан дьо Сент-Екзюпери: *Малкият принц*

Rosa Tiziana Bruno: *Sogno di carnevale*(Giovane Holden Edizioni, 2009)

СПЕЦИАЛЕН проект – JLS/2006/DAP-1/017/YC (www.specialproject.se)

